

Szemben a kommunizmussal

Tőkés László EP-képviselő Sajtóirodája az alábbi fontos tudósítást tette közzé 2008. szeptember 21-én Arad-Temesvár-Zilah helyszínekkal: – Az 1989-ben, Temesváron elkezdődött romániai népfelkelés közelgő 20. évfordulója alkalmából tartandó emlékév nyitórendezvényét szervezték meg Aradon, szeptember 20-án a belvárosi református templomban. Abban a városban, és azon a helyen, ahol 1988 szeptemberében a Temesvári Református Egyházmegye Lelkészi Kara Romániában elsőként – és helyi, szervezett, nyilvános és testületi fellépésként egyetlenként! – emelte fel szavát az erdélyi magyar közösséget létében fenyegető ördögi terv, a falurombolás ellen. A „Szemben a kommunizmussal” címet viselő konferencia és egyben megemlékezés szervesen illeszkedik a kommunista múlttal való szembenézés témakörébe, amelyet Tőkés László következetesen szorgalmaz az Európai Parlamentben a keresztény értékek, múltunk felvállalása mellett.

A konferencia témája is bizonyosságot ad arról, hogy a két témakör szorosan összefügg – mutatott rá Tőkés László megnyitójában. A szekularizálódó Európában egyre nehezebb a keresztény értékeket felvállalni, Európa mintegy megtagadja gyökereit, elfeledkezik a múltjáról. Ugyanígy Közép-Kelet-Európa azon államai, melyek a Szovjet-tömbhöz tartoztak, múltfeledő, önfelmentő módon nem mernek szembenézni közelmúltjukkal, és tapasztalható, hogy a Nyugat sem ítéli el megfelelő mértékben a kommunizmust, márpedig ugyanolyan bűnös rendszer volt, mint a nácizmus.

A kommunizmusban az egyházak megtartó szerepet játszottak, ez olyan evidencia, amelyet senki sem szokott kétségbe vonni – ám a kép árnyalásra szorul. Dr. Molnár János lelkipásztor, egyetemi tanár e konferenciára megjelentetett *Az Aradi Állásfoglalás a magyar-román diplomáciai kapcsolatok és a „Vasile-dosszié” tükrében* című könyvében írja: „A felhívást megszavazó lelkészek, egy közösség vezetőiként, igaz, nem túl nagy egyházmegye magyar reformátusait képviselve hozták meg bátor döntésüket. Ennek ellenére (vagy éppen ezért is?) a közelmúltból alkotott történeti képből szinte teljesen hiányzik mind Magyarországon, mind Romániában”.

Ezen összefoglaló keretei nem engedik meg, hogy teljes részletességében ismertessük a szerző által történészi alapossággal okadatolt történetet, a lényegét a következőképpen foglalhatjuk össze: 1988 nyarán Molnár János megkereste Tőkés Lászlót, hogy emeljék fel szavukat a Ceaușescu-féle falurombolási terv ellen. A Molnár János által írt tervezetet Tőkés László kiegészítette, majd vállalta, hogy eljuttatja minél több egyházmegyébe. Tervük szerint lehetőleg egy időben felolvasásra kellett volna kerülnie lelkészértekezleteken, egyéb megfelelő alkalmakkor. A Securitate besúgói – többnyire lelkészek, esperesek – útján tudomást szerzett a tervükről, és komplex „ellenstratégiát” kívánt alkalmazni a terv megakadályozására. Fél sikerrel. Egyrészt az aradi gyűlés időpontját

„*elnézték*”, a protestirat nyilvánosságra hozatalát későbbi gyűlésre „*várták*”. Ezért 1988. szeptember 6-án az adminisztratív egyházmegyei gyűlésen Tőkés Lászlónak és Molnár Jánosnak sikerült felolvasniuk a szöveget, amelyet a gyűlés négy tartózkodással elfogadott, és megszavazták, hogy terjesszék a felsőbb egyházi hatóságok elé. (Az állásfoglalás teljes szövegét mellékeljük.) Molnár János holland barátai (*Klaas és Ida Eldering*) az előre megbeszélt kódolt távirat megérkezése után közhírré tették az eseményt, és rövidesen bemondták a *Szabad Európa Rádióban*. Noha a kezdeményezők kemény megtorlásra számítottak, akkor „*megúszták*” egy püspöki írásbeli intéssel. Viszont a Securitenak sikerült megakadályozni, hogy máshol is elhangozzék a Tőkés László által titokban eljuttatott szöveg (amelynek tartalmát az akkori sepsiszentgyörgyi esperes jóvoltából pontosan ismerték).

Pedig, helyezte tágabb kontextusba Molnár János a történeteket, az akkori magyar-román diplomáciai viszonyok tükrében a magyar kormánynak igazán jól fogott volna egy „belső”, szervezett tiltakozó akció felkarolása. Ugyanis épp akkor „mélypontra” voltak a magyar-román kapcsolatok, a „*be nem avatkozás politikáját*” ekkorra már kezdte felülírni a magyar kisebbség érdekeiért való kiállás (Erre a későbbiekben, Dr. Szűrös Mátyás volt államelnök előadása kapcsán még visszatérünk). Június 27-én százvalahányezres tömeg tüntetett a falurombolás ellen, Erdély mellett *Budapesten* (erről Dr. Zétényi Zsolt, a tüntetés egyik főszervezőjének előadása kapcsán szólunk majd bővebben). A magyar „nacionalizmusra és sovinizmusra” a válasz köztudott: a román kormány negyvennyolc órás határidőt szabva kiutasította a kolozsvári magyar főkonzulátus egészét. A romániai ellenzék tiltakozó akciói miatt egyre nagyobb figyelmet kap külföldön is az ún. „*szisztematizálási terv*” (lásd később Szőcs Géza előadásáról írtakat), a román emigráció is mindent bevet a figyelemfelkeltés és a tiltakozás érdekében (amint erről Dinu Zamfirescu számolt be). Tiltakoznak, illetve próbálnak segíteni a nyugati egyházak is (erről, illetve a nyugati emigráció, valamint más segítő intézmények, szervezetekről egyfajta keresztmetszetet Dr. Hermán M. János adott), a Szovjet-tömb több államában is tanújelét adják a szolidaritásnak.

De a magyar kormány ekkor még nem veszi számításba az egyházi jellegű megmozdulásokat, élt egyfajta kommunista klérus-ellenesség (márpedig még az olyan kis egyházak is, mint a lengyelországi reformátusoké, igencsak kritikusan viszonyultak az adott pártállami időkhöz, amint erről Lech Tranda beszámolt). Ugyan sor került egy nagyon hirtelen szervezett Grósz-Ceaușescu találkozóra éppen Aradon, 1988. augusztus 28-án, de ez – amint azt az ominózus találkozón is jelen lévő Szűrös Mátyás megerősítette – a magyar diplomácia csődjét hozta.

A magyar kormány „bátrabb” tevékenységén kívül is egyre nagyobb nyomás nehezedik a román vezetésre külföldről. Dinu Zamfirescu, akkor Franciaországban élő román ellenzéki vezető élvezetes beszámolója szerint a román emigráció is mindent megtett a figyelemfelkeltés érdekében. A szokásos interjú-adásokon, előadások tartásán, könyvek, cikkek írásán kívül szokatlanak

tűnő eszközöket is bevetettek: nyugati országok falvai „fogadtak örökbe” romániai – kipusztulásra ítélt – falvakat, figyelemfelkeltő matricákat ragasztottak ki az üzletek, telefonhívásokkal „zaklatták” a román nagykövetségeket stb. Az *Operation Villages Roumains* (Romániai Falvak Akció) néven közismertté vált nemzetközi megmozdulás érdemi kezdetét Dinu Zamfirescu *Josy Dubié*, belga újságíró *Doina Corneával* készített televíziós interjúja és riportfilmje sugárzásának idejére tette (a filmet többek között sugározták Hollandiában, Norvégiában, Dániában, Svájcban, Franciaországban, Kanadában és Magyarországon is). Ezután sikerült az addig esetlegesen, szétszórtan tevékenykedő román(iai) emigránsoknak eszközökhöz hozzájutni az üzeneteik eljuttatásához, a hiteles informáláshoz. A konkrét gyakorlati haszon abban is mérhető, jelezte Dinu Zamfirescu, hogy a nemzetközi sajtó folyamatosan foglalkozott a romániai állapotokkal, így megváltozott az addig Ceaușescu által gondosan ápolt „Moszkva rebellise” kép, és felszínre került a való „sztálinista diktatúra” megannyi visszássága.

Dr. Zétényi Zsolt a budapesti „Erdély-tüntetés” egyik főszervezőjeként emlékeit osztotta meg a hallgatósággal. Hiteles adatokkal támasztotta alá visszaemlékezését, és dokumentumértékű fotókkal kerekítette ki a kommunista országok egész történetében egyedülálló békés szolidaritási megmozdulás képét. Ilyen tömegméretű megmozdulás „egy másik ország belügyei” miatt sehol nem volt (és Magyarországon sem – sem addig, sem azután). Apró, de fontos adalék: a magyar rendőrség nem támasztott akadályokat a tüntetés megszervezése elé, sőt, azon kérésüket, hogy lehetőleg ne is lássanak rendőrt, nagymértékben teljesítették. Nem is történt rendbontás.

Szőcs Géza költő „Ellengyenge idők” című szabad előadásában az „ellenállásban gyenge idők” próbálkozásait, kísérleteit villantotta fel. Beszért az *Ellenpontok* című szamizdat köré csoportosuló magyar ellenzékiiségről, a román írókhoz fűződő viszonyokról, az ellenzékiének számító értelmiségiek akkori lehetetlen és egyre lehetetlenülő helyzetéről. Anekdotikus momentumokban is bővelkedett az előadása, talán a legjellemzőbbet idéznénk: *Fănuș Neaguval* egyidőben kapott irodalmi díjat. Hazafelé a vonaton Fănuș Neagu megkérdezte, zavarja-e Szőcs Gézát, hogy a románok „elvették tőlünk Erdélyt”. Az író zavarta, persze, mire Fănuș Neagu felajánlotta, hogy egy fél deci vodkáért visszadja neki *Nagyváradot*. Szőcs Géza az úton kilenc erdélyi nagyvárost „vásárolt vissza”. A szűknek bizonyuló előadásidő még arra is elég volt, hogy az objektív okok miatt távolmaradó *Hámos László* – a Magyar Emberi Jogok Alapítvány (HHRF) társalapítója és elnöke – üzenetét röviden tolmácsolja, kiemelve a HHRF egyik kimagasló eredményét, amikor 1987-ben az Amerikai Egyesült Államok Kongresszusa négy alkalommal szavazta le a Ceausescu-rendszert jutalmazó Legnagyobb Vámkedvezményt (Most-Favored-Nation status-t). Szőcs Géza arra is felhívta a figyelmet: hatalmas irodalma van annak, hogy a magyar kormány a kelet-német állampolgárokat „nem toloncolta vissza” az NDK-ba, sőt, a határmegnyitással óriási szerepet vállalt a kommunista blokk

megdöntésében. De annak nincs irodalma, hogy ennek a „nyitásnak” a főpróbáját tulajdonképpen az jelentette, hogy a magyar kormány a Romániából a nyolcvanas években érkezett menekülteket (akik turistaként érkeztek a „baráti országból”) nem toloncolta vissza! „*A világ az erdélyiek példáján keresztül tanulta meg – fogalmazott Szócs Géza –, hogy egy kommunista országnak nem kell visszaadnia a menekülteket annak az államnak, ahonnan elmenekültek.*” Végezetül egy méltatlanul elfeledett román emigráns társaság, a *Szabad Románia Csoport* „tüneményes” tevékenységének állított emléket. Olyan összetartó erő volt ebben a csoportban, és olyan látványos akciókat hajtottak végre, hajtott főt előttük, melyekkel felrázták az egész Közép-Kelet-Európát, mi több, az egész világot – méltán sajnálhatjuk, hogy a fordulat után teljesen eltűntek a színről, nem jöttek haza, és nem váltak a közélet alakítóivá.

Lech Tranda lengyelországi református lelkipásztor német nyelvű előadásában – melyet *Dr. Anca Tibor* tolmácsolt szakavatottan – a lengyel református egyház ellenálló szerepét vázolta. Habár mindannyian hajlandóak vagyunk úgy tekinteni a világra, hogy mi vagyunk annak a közepe, például a lengyelek meg lehetnének győződve arról, hogy az igazi ellenállást ők művelték (lásd Szolidaritás mozgalom, *II. János Pál* pápa stb.), nem szabad megfedkezünk a kisebb, ám mértékük szerint éppoly fontos eseményekről sem, jelentette ki.

Talán ezért kezdte a nyugati világ szolidaritását megjelenítő mozgalmak, intézmények, egyesületek stb. feltérképezését *Dr. Hermán János* egyháztörténész személyes vallomással, életútjának idevágó részeinek érintésével. Lélekleleg előadásából egy, az egész nyugati világot átfogó, személyes kapcsolatokon alapuló mozgalom-háló bontakozott ki, csomópontjaiban mindig egy elkötelezett (nem föltétlenül emigráns, és nem föltétlenül magyar!) emberrel. Az emigránsok története személyek története, vonhatjuk le előadása alapján, de nem a szűkkeblű individualizmusé, hanem az áldozatra is képes, sorsunkat empátiával megközelítő barátoké.

Dr. Szűrös Máttyás, a Magyar Köztársaság volt államelnöke a diplomácia háttértitkaiba engedett bepillantást részletező előadásában. Tőle tudhattuk meg – amire egyébként többen is utaltak a nap folyamán –, hogyan sikerült az MSZMP-ben sikereket elérnie egyfajta „*nemzeti vonalnak*”, és hogyan sikerült lazítani a „*be nem avatkozás*” doktrínáján, és hogy miért nem voltak rendőrök az Erdély-tüntetésen. Hiteles képet kaphattunk a már említett Grósz–Ceaușescu találkozóról is, valamint beszámolt arról is, hogy e találkozó eredményeként született „*nagy semmit*” hogyan lehetett „realizálni” Sepsiszentgyörgyön.

A konferencia zárásaképp hálaadó emlékestiszteletet tartottak, amelyen Tőkés László püspök hirdette az Igét. Az alkalomhoz illően Tőkés László a tizenkilenc évvel ezelőtt írt prédikációiból olvasott fel részleteket a szeretetről és

a félelemről. Elemi erővel hatott az *Újvárossy Ernő* temesvári hős eltűnése és holttestének felfedezése napjain írt „*Igei napló*”.

Az istentisztelet után köszöntötte az egybegyűlteket *Seres Géza* aradi esperes, valamint *Bognár Levente*, Arad alpolgármestere is, aki Franciaországból, a műemlékek napjának megünneplése alkalmából szervezett konferenciáról érkezett. Rövid köszöntőjében összekapcsolta a kettőt, rámutatva a húszéves évforduló aktualitására. Rendhagyó könyvbemutató keretén belül ismertette Molnár János *Az Aradi Állásfoglalás* című könyvét, amelyet egy rövid ünnepi műsort követően a templomban szép számmal összegyűlt hívek ajándékként vihettek haza.

Temesváron, 2008. szeptember 21-én ünnepi istentisztelettel folytatódott a megemlékezés. Dr. Molnár János prédikációjában sajátos jubileumról is szólt, hiszen másodjára állt a temesvári belvárosi templom szószékén – az első alkalomra ezelőtt huszonöt évvel került sor. A temesvári gyülekezet részese lehetett Isten szabadító munkájának, emelte ki. A 78. zsoltár 1-4-ig terjedő versei alapján az örökségünk őrzésének fontosságára hívta fel a figyelmet, mert át kell adnunk utódainknak, biztosítanunk kell a folytonosságot, mivel ez szükséges az identitásunk megőrzéséhez. A templomi esemény Dr. Hermán János köszöntőbeszédével zárult, aki a 89. zsoltár alapján Újvárossy Ernőre emlékezve elmondta: az ő halála Krisztusban nyereség, akkor is, ha nekünk fájdalmat okoz, és tolmácsolta Tőkés László püspök köszöntését a forradalmi gyülekezetnek. A megemlékezés Újvárossy Ernő, a temesvári ellenállás első áldozatának sírjánál folytatódott, ahol *Balaton Zoltán* volt presbiter vallomásos beszédében kitért arra: Újvárossy Ernő tudta, hogy fontosabb a becsület a félelemnél, amely akkor bennük lakozott. És bár benne volt a bukás veszélye a lehetőségekben, mégis vállalta sorsát. Barátjaként vallja, hogy Újvárossy Ernő halála nem megijesztette a gyülekezetet, hanem erőt adott nekik. „*Hálát adunk az Istennek – fogalmazott Balaton Zoltán –, hogy volt egy ilyen barátunk, és van nekünk egy ilyen vértanúnk.*” Ezután koszorúkat helyeztek el Újvárossy Ernő sírján a *Királyhágómelléki Református Egyházkerület*, Tőkés László európai parlamenti irodái, a *Temesvár-Belvárosi Református Egyházközség*, valamint a *Temesvár-Újvezred Református Egyházközség* részéről.

Tőkés László püspök vasárnap *Zilahon* szolgált, ahol az erdélyi református iskolák közös tanévnyitó ünnepségén az iskolák erőszakos államosításának 60. évfordulója kapcsán a teljes restitúció szükségességéért, iskoláink visszaszerzéséért emelt szót.

Továbbította:
Frigyesy Ágnes